

การติดเชื้อเอชไอวีและโรคเอดส์

รศ.พญ. ศศิโสภิน เกียรติบุญกุล
สาขาวิชาโรคติดเชื้อ ภาควิชาอายุรศาสตร์
คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี
สมาคมโรคติดเชื้อแห่งประเทศไทย

เอชไอวี เป็นชื่อเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง ส่วนโรคเอดส์ หมายถึงกลุ่มอาการภูมิคุ้มกันบกพร่องที่ไม่ได้เป็นแต่กำเนิด การติดเชื้อเอชไอวีและโรคเอดส์ยังเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของโลกและประเทศไทย จากรายงานขององค์การอนามัยโลกเมื่อสิ้นปีพ.ศ. 2555 คาดว่ามีผู้ติดเชื้อเอชไอวีทั่วโลกประมาณ 35 ล้านคน สำหรับในประเทศไทยตั้งแต่พบผู้ติดเชื้อรายแรกในประเทศเมื่อปีพ.ศ. 2527 มีรายงานผู้ติดเชื้อเอชไอวีเกือบ 6 แสนคน แต่ในความเป็นจริงคาดว่าจะมีผู้ติดเชื้อสะสมประมาณ 1 ล้านคน และเสียชีวิตแล้ว 3 หมื่นราย

การติดเชื้อเอชไอวีและโรคเอดส์เป็นโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เหมือนกับหนองในและซิฟิลิส การรับเชื้อเอชไอวีมาจากทางอื่นได้คือ การใช้เข็มฉีดยาร่วมกันในผู้ที่ใช้ยาเสพติดชนิดฉีด รวมถึงการสักและจากมารดาสู่ทารก โดยเฉพาะในกรณีที่มารดาติดเชื้อเอชไอวีที่ไม่ได้รับการรักษา หลังจากได้รับเชื้อในช่วงแรกแล้วผู้ติดเชื้ออาจจะไม่มีอาการใดๆ เลยก็ได้ ผู้ติดเชื้อครึ่งหนึ่งอาจมีอาการคล้ายไข้หวัดเช่น ไข้ ปวดเมื่อยตามตัว เจ็บคอและต่อมน้ำเหลืองโต หลังจากนั้นอาการจะดีขึ้นเองแม้ไม่ได้รับการรักษาและจะเข้าสู่ระยะติดเชื้อที่ไม่มีอาการ แต่เนื่องจากเชื้อไวรัสมีการแบ่งตัวตลอดเวลาและทำให้เกิดภูมิคุ้มกันบกพร่องโดยการทำลายเม็ดเลือดขาวชนิดซีดีสี่ ซึ่งมีหน้าที่ต่อสู้กับเชื้อโรคลดต่ำลงไปเรื่อย ๆ หลังจากนั้นผู้ติดเชื้อก็จะเข้าสู่ระยะมีอาการเช่น น้ำหนักลด มีฝ้าขาวในปาก ท้องเสียเรื้อรังหรือมีตุ่มคันขึ้นตามแขนขา และระยะสุดท้ายคือ ระยะเอดส์ ซึ่งเป็นระยะที่เม็ดเลือดขาวซีดีสี่ต่ำน้อยกว่า 200 เซลล์/ลบ.มม. และหรือมีโรคติดเชื้อฉวยโอกาสแทรกซ้อนเช่น วัณโรคหรือเชื้อเห็บสมองอักเสบจากเชื้อรา เป็นต้น ซึ่ง 2 ระยะหลังนี้มักเป็นระยะที่ทำให้มาพบแพทย์และได้รับการวินิจฉัยว่ามีการติดเชื้อเอชไอวี โดยทั่วไปแล้วระยะเวลาตั้งแต่ได้รับเชื้อจนกระทั่งเข้าสู่ระยะเอดส์หรือเสียชีวิตถ้าไม่ได้รับการรักษาอยู่ที่ประมาณ 7-10 ปี ผู้ติดเชื้อเอชไอวีส่วนใหญ่ในประเทศไทยยังได้รับการวินิจฉัยช้าเนื่องจากไม่คิดว่าตนเองมีความเสี่ยงที่จะติดเชื้อเอชไอวีและไม่ตรวจเลือดเพื่อหาการติดเชื้อเอชไอวีตั้งแต่เนิ่นๆ

การวินิจฉัยการติดเชื้อเอชไอวีสามารถทำได้โดยการเจาะเลือดตรวจว่าร่างกายมีภูมิคุ้มกันต้านทานหรือแอนติบอดีต่อเชื้อเอชไอวีหรือไม่ ซึ่งวิธีการตรวจเลือดในปัจจุบัน สามารถตรวจพบได้หลังการติดเชื้อประมาณ 10 วัน เนื่องจากร่างกายใช้เวลาในการสร้างภูมิคุ้มกันหลังจากที่มีการติดเชื้อแล้ว ในกรณีที่สงสัยว่ามีการติดเชื้อเฉียบพลันหรือต้องการที่จะวินิจฉัยเร็วภายในสัปดาห์แรก ต้องอาศัยวิธีการตรวจพิเศษ

หัวใจสำคัญที่สุดของการรักษาผู้ติดเชื้อเอชไอวีคือ การรักษาด้วยยาต้านเอชไอวี โดยใช้อย่างน้อย 3 ชนิดรวมกันเป็นสูตรยาที่เหมาะสมและถูกต้อง จะนำไปสู่การรักษาที่ควบคุมได้คือ ไม่สามารถตรวจพบไวรัสในเลือด ทำให้มีภูมิคุ้มกันดีขึ้นหรือจำนวนเม็ดเลือดขาวซีดีสี่สูงขึ้น มีอุบัติการณ์ของโรคติดเชื้อฉวยโอกาสลดลง อัตราการเสียชีวิตลดลงและมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เนื่องจากยังไม่มียาด้านเอชไอวีชนิดใดที่สามารถรักษาให้หายขาด ผู้ติดเชื้อ

เอชไอวีจึงต้องรับประทานยาทุกวันตลอดชีวิต ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาชนิดใหม่ๆ ที่รับประทานง่าย มีผลข้างเคียงน้อย หรือเป็นแบบรวมเม็ดที่รับประทานวันละ 1 เม็ด และมีราคาถูกกว่าเดิมมาก รวมไปถึงมีการวิจัยยาแบบฉีดและยาที่ออกฤทธิ์ในนานทำให้อาจจะฉีดทุก 1-3 เดือน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาวิจัยที่จะพยายามทำให้รักษาการติดเชื้อเอชไอวีให้หายขาด ซึ่งขณะนี้มียู 2 หลักการที่อาจจะเป็นไปได้ในอนาคตอันใกล้คือ การรักษาเร็ว ตั้งแต่มีการติดเชื้อใหม่ๆ เช่น ภายในสัปดาห์แรกของการติดเชื้อ แต่ปัญหาคือ ผู้ติดเชื้อส่วนใหญ่ทราบของตนเองติดเชื้อเมื่อมีอาการหรือติดเชื้อมานานแล้ว และอีกหลักการหนึ่งคือ การปลูกถ่ายไขกระดูก ซึ่งทั้ง 2 หลักการนี้ยังคงต้องรอการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป การรักษาวิธีอื่นๆ ยังไม่มีข้อมูลการศึกษารองรับว่าสามารถรักษาได้เช่น วัคซีนสมุนไพรบางชนิด และการฟอกเลือด นอกจากการรักษาด้วยยาต้านเอชไอวีแล้ว ในผู้ที่มีจำนวนซีดีสี่ต่ำกว่า 200 เซลล์/ลบ.มม. จะได้รับยาเพื่อป้องกันโรคติดเชื้อฉวยโอกาสบางชนิดร่วมด้วย

ถึงแม้การติดเชื้อเอชไอวีและโรคเอดส์จะรักษาได้แต่ยังไม่สามารถรักษาให้หายขาด การป้องกันทั้งการได้รับเชื้อและการป้องกันการแพร่เชื้อไปสู่ผู้อื่นจึงมีความสำคัญ วิธีการป้องกันการได้รับเชื้อที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการป้องกันการติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์คือ การใช้ถุงยางอนามัย ทั้งถุงยางอนามัยสำหรับเพศชายและถุงยางอนามัยสำหรับเพศหญิง การที่ยังพบว่ามีจำนวนผู้ติดเชื้อรายใหม่ทางเพศสัมพันธ์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นข้อมูลที่แสดงว่าการใช้ถุงยางอนามัยลดลง ส่วนการป้องกันการติดเชื้ออื่นๆ ได้แก่ การรักษาด้วยยาต้านเอชไอวีเพื่อให้ยาควบคุมปริมาณเชื้อเอชไอวีในเลือด จนวัดไม่ได้ นอกจากเป็นการรักษาในผู้ติดเชื้อแล้วยังจะได้ประโยชน์ในการป้องกันการแพร่เชื้อไปสู่คู่นอนของตนได้ร้อยละ 96 การให้ยาต้านเอชไอวีแก่มารดาที่ติดเชื้อและทารกที่คลอดเพื่อป้องกันการติดเชื้อสู่ทารก ซึ่งลดการติดเชื้อได้เหลือน้อยกว่าร้อยละ 2 แต่หญิงตั้งครรภ์ในประเทศไทยมักจะมาฝากครรภ์ช้าหรือไม่ได้ฝากครรภ์ ทำให้ไม่ได้รับการวินิจฉัยและไม่ได้ยาต้านเอชไอวี และการใช้เข็มฉีดยาที่ใหม่สะอาดสำหรับผู้ฉีดยาเสพติด เป็นต้น

การป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีแก่ผู้ที่มีความเสี่ยงแต่ยังไม่ติดเชื้อเอชไอวีวิธีอื่นคือ การใช้ถุงยางอนามัย การให้ยาต้านเอชไอวีซึ่งเป็นยาชนิดเดียวกับที่ใช้ในผู้ที่ติดเชื้อเอชไอวีแต่ใช้เพียง 1-2 ชนิดในชายรักร่วมเพศ ผู้ที่ติดยาเสพติดชนิดฉีดหรือผู้ที่เป็นคู่ของผู้ที่ติดเชื้อเอชไอวีที่ยังไม่ได้รับการรักษา โดยยาต้านเอชไอวีมีประสิทธิภาพในการลดความเสี่ยงของการติดเชื้อประมาณร้อยละ 40-70 แต่ต้องรับประทานยาทุกวันเพราะประสิทธิภาพในการป้องกันจะลดลง อาจมีผลข้างเคียง และยังต้องมีการใช้ถุงยางอนามัยร่วมด้วย การป้องกันวิธีอื่นคือ การขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชายซึ่งลดความเสี่ยงของการติดเชื้อได้ร้อยละ 50 และการตรวจร่างกายและตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือมีบุตร

โดยสรุป การติดเชื้อเอชไอวีและโรคเอดส์สามารถป้องกันได้โดยการเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยง และการป้องกันโดยวิธีต่างๆ ที่ขึ้นกับพฤติกรรมเสี่ยงนั้น ในปัจจุบันมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาใหม่ๆ รวมไปถึงการวิจัยที่จะทำให้การรักษาเป็นแบบหายขาด อย่างไรก็ตามผู้ที่ติดเชื้อส่วนใหญ่ยังได้รับการวินิจฉัยช้า ไม่ได้มีการตรวจเลือดคัดกรองโดยเฉพาะในผู้ที่มีความเสี่ยง รวมไปถึงหญิงตั้งครรภ์ ส่งผลให้ได้รับการรักษาช้า ซึ่งอาจจะทำให้มีผลการรักษาไม่ได้หรือเกิดผลข้างเคียงและภาวะแทรกซ้อนตามมา